

Työväki, prostituutio ja Helsinki

Johdanto

Kun 1980-luvun loppupuolella aloin tutkia irtolaisuutta, ja prostituutiota sen yhtenä viranomaisten määrittelemä erityismuotona, en tosiaan tiennyt minne matka minut vei. Varsin pian huomasin, että aihe oli herkkä ja houkuttava. Se herätti heti kiinnostusta ja uteliaisuutta. Tutkimuskohde alkoi pian määrittää tutkijaa prostituutiotutkijaksi, ei enää tutkijaksi sinänsä. Oli sitten kyse akateemisesta tai ”tavallisesta” yhteisöstä, jollain kummallisella tavalla ulkopuolinen määrittelijä liitti tutkijan ja hänen kohteensa yhteen. Prostituution stigma tarttui myös tutkijaan itseensä, leimasi eikä hellittänyt otettaan koskaan. Silti matka oli antoisa ja kiinnostava. Se vei hämäriin poliisiarkistoihin, haisevaan rikosmuseoon, outoihin yksityiskokoelmiin, kummallisiin haastatteluihin, pelottaviin öisiin puheluihin, erilaisiin prostituutiokomiteoihin, öisille kaduille ja tunkkaisiin yökerhoihin. Aihe oli samaan aikaan sekä salattu, hävetty ja vaiettu että kiinnostava, koukuttava ja kiihottava. Jos hain kosketusyhteyttä yhteiskunnalliseen ilmiöön, sitä kyllä sain runsaasti. Jos hain julkisuutta, sitä ilmaantui yllin kyllin. Jos halusin ”lähelle” kohdettani, mielestäni siinä onnistuin.¹

En lähde tarkemmin määrittelemään prostituutiota tai esittelemään sitä selittäviä tai kuvaavia teorioita. Tuntuu siltä, että ilmiö ”karkaa” tutkijan käsistä koko ajan ja parhaatkin teoriat leikkaavat siitä vain jonkin osa-alueen tai ovat jopa poliittisesti tai ideologisesti värittyneitä.² Käyköön Annelies Daalder’in määritelmä vuodelta 2007: ”... making oneself available for the performance of sexual acts with another person for remuneration”³. Se kattaa

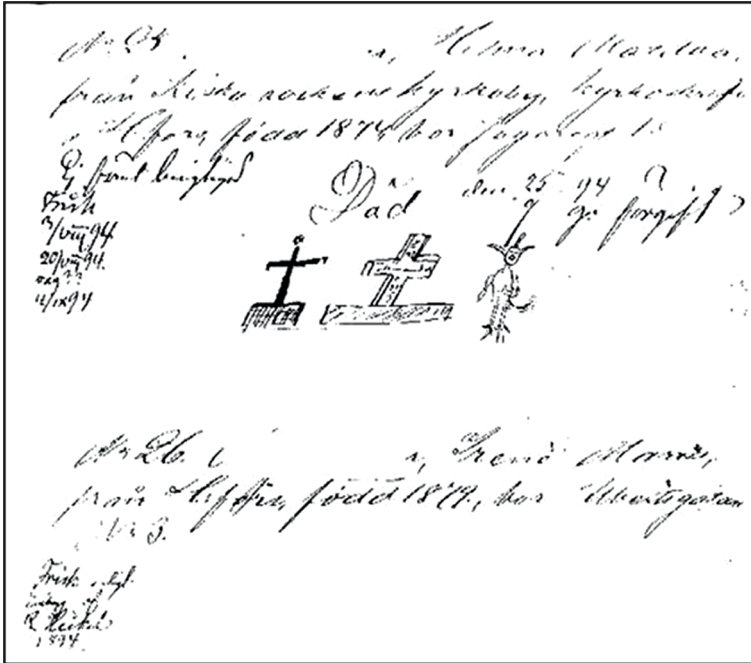
olennaisen: seksin ja rahan. Tuntuu hedelmälliseltä pohtia, mitä kaikkea prostituutio loukkaa, toisin sanoen minkä taloudellisten, poliittisten, ideologisten, terveydellisten tai uskonnollisten instituutioiden tai ajattelutapojen kanssa maksettu seksi on ollut tai on ristiriidassa. Esimerkiksi Nils Johan Ringdal katsoo, että prostituutio on ollut ennen kaikkea parisuhteen, perheideologian ja -instituution uhka.⁴ Monet tutkimukset korostavat prostituutioon yhdistettyjä terveydellisiä haittoja.⁵ Maksettu seksi on loukannut yhteiskunnan moraalisia, uskonnollisia ja/tai naisten oikeuksiin ja tasa-arvoon liittyviä tavoitteita ja ihanteita.⁶ Prostituutio on myös vahingoittanut eri etnisiä ryhmiä, sosiaaliluokkaa, naiskupuolta ja köyhiä.⁷ Vaikka näiden erilaisten ”uhkien” voima on eri aikoina vaihdellut, prostituoitujen elämänkulkua, elämää prostituutioalakulttuurissa tai prostituutiosta käytyä yhteiskunnallista diskurssia on mahdotonta ymmärtää ilman näiden rajavien, poissulkevien ja stigmatisoivien määreiden olemassaoloa.

Tässä artikkelissa esitän kolme eri näkökulmaa aiheeseen. Ensimmäiseksi esitän prostituoidun tai prostituoidut henkilöinä ja ihmisinä, heidän taustansa, integroitumisensa, elämänsä prostituoituina ja prostituution jälkeen. Tämä analyysi rakentuu pääosin väitöskirjaani varten keräämäni aineistoon ja sen myöhempiin täydennyksiin. Siinä käytän väljästi historiantutkimuksessa usein sovellettua elämänkulkuanalyysiä.⁸ Toinen kokonaisuus on prostituutio tarkasteltuna epävirallisena taloutena ja eräänlaisena alakulttuurina. Kiinnostavasti prostituutio oli ja eli sekä virallisen yhteiskunnan sisällä että sen ulkopuolella. Tämä asema on luonut prostituutioalakulttuuriin omanlaisensa toimintalogiikan, jota määrittävät ulkopuoliset kontrollit ja paineet, joustavat sosiaaliset verkostot ja raha. Tätä varten olen väitöskirjan jälkeen kerännyt oikeushistoriallista aineistoa. Analyysin pääosassa on niin sanottu sosiaalinen verkostanalyysi.⁹ Pääosin tarkastelu sijoittuu historialliseen Helsinkiin. Kolmanneksi yritän hahmottaa prostituutiota pitkän ajan diskurssina suomalaisessa lehdistössä (ja julkisuudessa) framing theory -metodin avulla. Yritän tavoitella sen logiikkaa ja siinä esiintyneitä virtauksia, katkoksia ja jatkuvuuksia.

Prostituoidut

Tutkimuskysymykseni oli ja on: maalaistyttö Maria saapui joskus 1900-luvun alussa Helsingin rautatieasemalle. Hänellä oli vain vähän rahaa, ei sukulaisia eikä tuttavvia, ei työpaikkaa, ei asuntoa. Miten hänelle ja hänen kanssasisarilleen kävi Helsingissä.¹⁰ Omien laskelmieni mukaan, ja aikalaiskäsityksenkin vahvistamana, 1900-luvun vaihteessa noin joka kymmenes maalta tullut työläistaustainen nuori nainen joutui vuosittain tavalla tai toisella prostituution tai ainakin vahvojen prostituutioepäilysten uhriksi. Vastaavasti 85 prosenttia prostituutioon liittyvien syiden takia viranomaiskäsittelyyn joutuneista naisista oli syntynyt muualla kuin Helsingissä.¹¹ Tämä luku on iso. Se kertoo yhtäältä siitä, että kaupunkiin muutto oli nuorille naisille todellinen riski, toisaalta siitä, että prostituoidut olivat useimmiten ”toisia”, muualta tulleita, irti taustayhteisöstään, turvattomia, suojattomia, yksin tai yksinäisiä. Tämä piirre näyttää olevan yleinen sekä historiallisesti että globaalisti. Vain hyvin harvoin prostituutio kasvaa yhden ja saman yhteisön sisältä.¹²

Tässä vaiheessa on hyvä huomauttaa, että prostituoitujen lukumääriin, heidän taustaansa, prostituution syihin, siitä irtaantumiseen, asiakkuuteen, prostituutioalakulttuuriin ja muihin sellaisiin liittyvät tiedot on hankittu pääosin erilaisten kontrolliviranomaisten kokoamista tiedoista. Näkökulma on siten vahvasti viranomaisnäkökulma, ja usein sitä leimaa vahvasti sovinistinen ajattelutapa. Näkökulmaa täydentää lehdistössä käyty aikalaiskeskustelu, joka sekin on ”ulkopuolista”. Prostituoitujen omaa ääntä on jäänyt asiakirjoihin vain vähän, joskus ei lainkaan.¹³ Viranomaisten ja kansalaisten vihamielistä asennetta kuvaa vaikkapa oheinen kuva. Se on Helsingin tarkastustoimiston tarkastuspäiväkirjasta valokuvattu erillinen sivu. Ylempi henkilö nimeltään Hilma Mathilda (sukunimet on poistettu) on käynyt muutaman kerran sukupuolitautitarkastuksissa. Viimeisen merkinnän jälkeen hän on tehnyt itsemurhan. Kirjanpitäjä on oheen piirtänyt 20-vuotiaana kuolleen naisen hautakiven ja iloitsevan pirun.

Kuvio 1. Helsingin tarkastuspöytäkirjan merkintöjä 1894. Lähde: Tarkastettujen naisten potilaspäiväkirjat ja tarkastuspäiväkirjat 1867–1908, Helsingin tarkastuslääkäriin arkisto, Helsingin kaupunginarkisto.

Prostituotujen taustasta on kirjallisuudessa esitetty erilaisia käsityksiä. Omassa aineistossani oli tietoja vajaasta 3000 prostituution takia viranomaisten kanssa tekemisiin joutuneesta naisesta. (Miesprostituoidut olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle). 1800-luvun aineistossa 83 % heistä tuli työväenluokasta (torppareista tai työläisistä), niin sanotusta keskiluokasta noin 14 prosenttia ja varakkaammista luokista noin kolme prosenttia. 1900-luvun aineistossa proletarisoituminen on vielä selvempää: työläistausta 90 %, keskiluokka 10 %, yläluokka 0 %.¹⁴ Työväenliike näki prostituution vahvasti luokkakysymyksenä ja piti sitä työväenluokan naisten riiston keskeisenä syynä. Se oli varsin oikeassa siinä, että prostituutio oli luokkakysymys: naiset olivat työläisiä,

erillään eläneitä, usein köyhiä, alkoholisoituneita ja sairaita. Asiakkuuden kuva oli sen sijaan paljon monimutkaisempi.

Viranomaiset oli velvoitettu selvittämään prostituutioon joutumisen syyt ja auttamaan mahdollisuuksiensa mukaan prostituutiosta irtaantumisessa. Siksi tuli jokaisesta irtolaiskäsitteilyyn joutuneesta naisesta samoin kuin tarkastustoimiston kirjoihin joutuneista niin sanotuista vakinaisista prostituoiduista kirjoittaa pieni elämäkerta ja määrittää prostituution aloittamisen syyteki-jät. Vuosina 1867–1900 aloittaneista 658 prostituoiduista oli 56 % ”hakeutunut”, 36 % ”houkuteltu” ja 8 % ”joutunut” alalle.¹⁵ On epäselvää, miten ja miksi poliisi päätyi milloinkin tiettyyn merkintään. Oli syyluokittelun luotettavuus kuinka heikko tahansa, se antaa kuitenkin tärkeän vihjeen siitä, että prostituoidut olivat useimmiten rationaalisesti toimivia, ajattelevia naisia, joille prostituutio saattoi tarjota vaikeassa tilanteessa ainoan toimeentulo-lähteen. Aloittaessaan he eivät tienneet kaikkia niitä seurauksia, joita päätöksestä tulisi olemaan heille, mutta pelkkinä tahdottomina uhreina heitä on kyllä vaikea nähdä. Tämä näkemys on samassa linjassa Kirsi Vainio-Korhosen Turku koskevien johtopäätösten kanssa.¹⁶

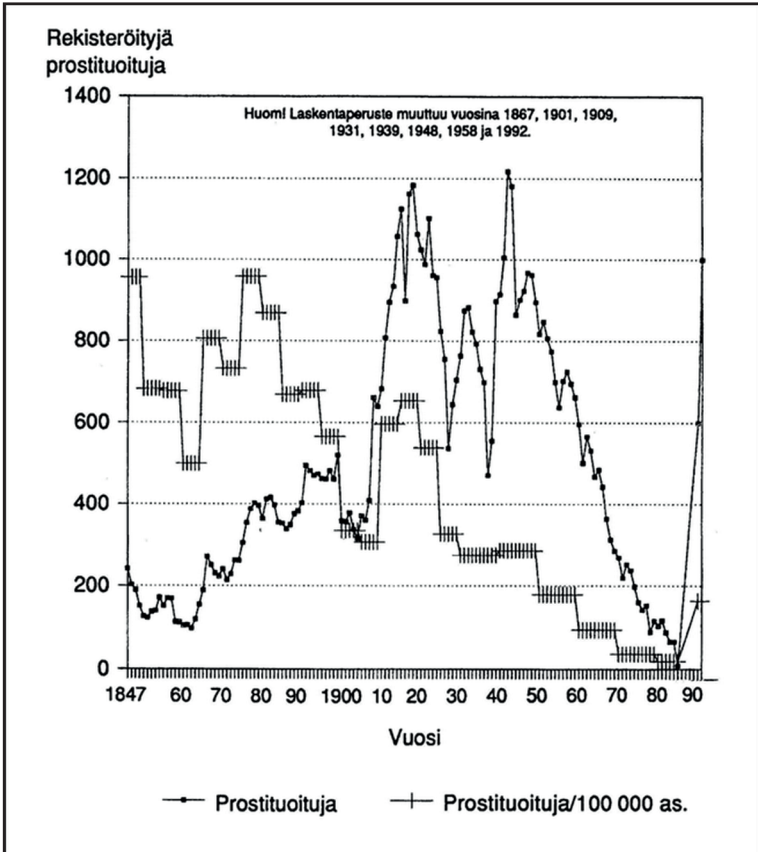
Yhdistämällä puutteellisia ja vajavaisia tietoja toisiinsa voidaan luoda eräänlainen prostituoidun elämänkulkumalli, niin sanottu ”tavallinen tarina”: Nuorena muutto maatyöläis- tai torppariperheestä Helsinkiin, palvelu- tai tehdastyö, työttömyys, toimeentulo-ongelmat, seurustelu, hylkäys, mahdollisesti avioton lapsi, osa-aikainen prostituutio, kiinnijääminen, leimautuminen, vakinainen prostituutio, syrjäytyminen, lopettaminen. Asiaa ei tietenkään tule yksinkertaistaa. Syitä ja tarinoita oli monia, mutta tavalla tai toisella ne kytkeytyvät toimeentuloon ja sen ongelmiin. Elämäkulussa oli kriittisiä hetkiä, joissa tehdyt ratkaisut lisäsivät prostituution todennäköisyyttä. Avioton lapsi, hylkäys, työttömyys ja yksinäisyys olivat tilanteita, joissa oltiin alttiita prostituution houkutuksille tai pakoille. Parittajat ja sutenöörit olivat tässä tilanteessa usein paikalla. Myös prostituutiosta jo mukana olleet naiset houkuttelivat uusia tulokkaita. Se ei aina ollut vaikeaa. Varsinkin 1800-luvun niin sanotun bordelliprostituution tarjoamat

tulot olivat niin suuria, että niiden tarjoamaa ylellistä elämää oli joidenkuiden vaikea vastustaa.¹⁷ On huomattava, että Margaretha Järvisen toisen maailmansodan jälkeistä aikaa tutkinut, vuonna 1990 ilmestynyt väitöskirja: *Prostitution i Helsingfors - en studie i kvinnokontroll* päätyi samankaltaisiin tuloksiin¹⁸. Sadassa vuodessa asiat olivat muuttuneet vain vähän.

Helsingissä oli 1800-luvun jälkipuoliskolla väestöön suhteutettuna todella paljon prostituoituja.¹⁹ Väitöskirjassani tein laskelmia erilaisten viranomaislähteiden avulla ja päädyin seuraavaan kuvioon, josta niin sanottu salainen prostituutio (arviolta puolet) on jätetty pois:

Kuviossa on esitettyä sekä absoluuttiset että suhteelliset lukumäärät. Kun suhteellinen määrä on koko ajan laskenut trendinomaisesti, absoluuttiset määrät vastaavasti kasvoivat, ja huippu saavutettiin toisen maailmansodan jälkeen, minkä jälkeen määrä kääntyi nopeaan laskuun. 1990-luvun alussa oli toinen käänne, tällä kertaa ylöspäin. Tärkeimpinä prostituutiomuotoina olivat 1800-luvun niin sanottu bordellisprostituutio, 1900-luvun katuprostituutio ja 1990-luvun katu- ja ravintolaprostituutio. Keskeinen johtopäätös tästä laskelmasta oli ja on se, että kyseessä on ollut yhteiskunnallinen, määrältään ja muodoiltaan muuttuva ja vaihteleva sosiaalinen ilmiö, ei ”ikuinen” tai ”pysyvä”. Se ei ole ”aina keskuudessamme”, vaan se muuttuu ja siihen voidaan vaikuttaa. Se ei välttämättä aina ole ollut yhtä tuomittua tai stigmatisoivaa.²⁰ On myös muistettava, että prostituoiduilla on voinut olla monta roolia äitinä, tyttärenä, sisarena, vaimona, rakastajana ja että usein he ovat olleet myös niin sanotussa virallisessa työelämässä.²¹

Prostituoitujen elämänkaarta tutkittaessa törmätään suuriin vaikeuksiin, koska ei voida tietää, mitä esimerkiksi toiselle paikkakunnalle muuttaminen todellisuudessa tarkoitti: lopettamista vaiko jatkamista. Oliko muutto väistöliike, jolla hämättiin viranomaisia? Varsinkin alkuvaiheessa prostituoidut näyttävät eläneen kohtuullisen ”normaalia” työväenluokkaista elämää, mutta jos rekistereihin on luottamista, tämän ”normaali” alkoi varsin pian muuttua kasaantuviksi vaikeuksiksi, joihin ei ratkaisua tahtonut

Kuvio 2. Prostituoitujen lukumäärä Helsingissä 1847–1993. Lähde: Häkkinen 1995, 16.

löytyä. Kun prostituoidun asema muuttui julkiseksi, alkoi vahva viranomaisten ja naapuruston painostus. Viranomaiskontrolli teki prostituoidusta ”julkisen naisen” ja monin eri tavoin nopeutti ja syvensi syksykerrettä. Prostituoitu törmäsi niihin poliittisiin, ideologisiin, uskonnollisiin ja moraalisiin sanktioihin, joita on käsitelty edellä. Pian prostituoidun elämä alkoi kiertää kehää kadun, työlaitoksen, vankilan ja sukupuolitautilääkärin välillä. Asunto vaihtui usein vuokravelkojen, naapurien painostuksen

ja turvallisuussyiden takia. Nopeasti myös terveys petti muun muassa ankarien, mutta tehottomien sukupuolitautilääkitysten takia. Alkoholi ja joskus huumeet astuivat kuvaan, ihmissuhteet vaikeutuivat, väkivalta lisääntyi, psyykkiset ongelmat kasaantuivat, ja itsemurhariskit kasvoivat.²² Tämä armoton kuva ei tietenkään koskenut kaikkia ja aina, mutta jos prostituutio jatkui muutamaa vuotta kauemmin, riskit kasvoivat nopeasti. Tässä prosessissa varsinkin poliisiviranomaiset olivat kaikkea muuta kuin auttamassa. Kohtelu oli nöyryyttävää, julmaa ja häpäisevää. Tämä ruma kuva on löydettävissä myös Järvisen tutkimalla myöhemmällä aikakaudella.²³ Eikä se myöskään eroa nykyajan naiskaupan keskeisistä piirteistä.

On hämmästyttävää, että koko tarkastelukauden aikana (1860–1939) viranomaiset tekivät – puheista huolimatta – ainoastaan yhden ainoan kerran kunnollisen selvityksen tiedettyjen prostituoitujen elämän vaiheista. Se liittyi niin sanotun ohjesääntöisen prostituution lakkauttamisen vaikutuksiin naisten elämään. Sen tulosten mukaan alkutilanteessa (ohjesääntöisen prostituution lakkauttamisajankohtana 1908) 221 naisesta 80 % oli ”kadulla” ja yksi viidesosa vankilassa tai työlaitoksessa. Noin neljän kuukauden välein tilanne selvitettiin aina uudestaan. Vajaan kolmen vuoden päästä naisista edelleen yli puolet oli joko vankilassa tai kadulla. Mahdollisesti aktiivisten toimenpiteiden ansiosta noin joka viides oli tuolloin töissä. Naimisissa oli noin 1/10. Valitettavasti kaikkien naisten tilanteesta ei ole tietoa.²⁴

Vastaavasti olen tutkinut prostituution lopettamista 1800-luvulla aloittaneiden osalta. Kahden ja puolen vuoden jälkeen aloittaneista oli mukana edelleen noin puolet. Viiden vuoden jälkeen jäljellä oli kolmannes. Tämänkin tarkastelun mukaan työelämä ja avioliitto auttoivat monia. Suojakotikin toi turvan monelle. Mutta jos alalle jäi, kuolemanriskit alkoivat kasvaa nopeasti neljän vuoden jälkeen. Useimmille ratkaisu oli kuitenkin muutto toiselle paikkakunnalle Suomessa tai muutto Venäjälle tai Ruotsiin. Näissä tapauksissa emme voi tietää, mitä sittemmin tapahtui.²⁵

Oli myös käänteisiä tarinoita, kuten aina on. Jos prostituutiioon ryhtymisen taustalla oli erityisiä tapahtumia tai elämänkulun taitekohtia, niin oli laita myös prostituutiosta irtaantumisessa. Prostituutioon suohon vajonneelle rakkaus ja avioliitto toivat uuden mahdollisuuden. Monet naiset saivat työpaikan ja kykenivät irtaantumaan entisestä. Suojakoditkin onnistuivat auttamaan monia. Muutto toiselle paikkakunnalle näyttää olleen myös Tampereella mahdollinen tie ulos prostituutiosta, kuten Tiia Hakanen on pro gradu -työssään osoittanut²⁶. Uuden elämän saattoi aloittaa, vaikka Amerikassa.

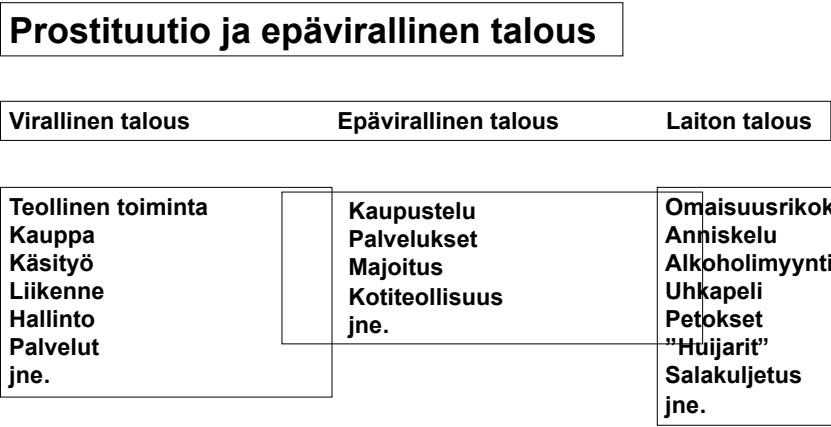
Vaikka monelle prostituutio oli ehkä hetken seikkailu, useat jäivät pitkäksi aikaa se piiriin. Jotkut pystyivät hallitsemaan tilanteen paremmin, toiset heikommin. Vaikka prostituution olisi voinutkin lopettaa, sen varjo seurasi perässä. Työnantaja ja aviomiehet kyselivät vuosia myöhemmin Helsingin siveyspoliisilta, oliko se ja se henkilö ollut aiemmin laitoksen kirjoissa. Erittäin auliisti viranomaiset myös tietonsa jakoivat. Tämä julma viranomaispolitiikka sai ja saa tutkijan voimattoman raivon valtaan. Linaan tässä jäähyväisluentoani marraskuussa 2019:

”Viranomaisaineistoista välittyi suoraan myös se äärimmäisen julma ja häpäisevä, jopa raaka repressiivinen politiikka, jota prostituoituja kohtaan sovellettiin. Viranomaistahosta muotoutui ongelman keskeinen syy, ei sen helpottaja. Olen kohdannut tämän saman ilmiön tutkiessani irtolaispolitiikkaa laajemminkin, perehtyessäni vankeinhoidon historiaan, tarkasteltuani lastensuojelun käytäntöjä, lukiessani eugeniikan praktiikoita – puhumattakaan köyhäinhoidon menettelytavoista. Kaiken kaikkiaan Suomi on ollut äärimmäisen kova heikoimpiaan ja turvattomimpiaan kohtaan. Hyvän elämän edellytykset eivät näillä eväillä ole toteutuneet.”

Prostituutio epävirallisena taloutena ja alakulttuurina

Seuraavaksi siirryn käsittelemään prostituutiota epävirallisena taloutena ja eräänlaisena alakulttuurina. Käytän epävirallisen

talouden määrittelyssä YK:n yleisesti käyttämää luonnehdintaa. Prostituu­tion hahmottamisessa eräänlaisena epävirallisen talouden muotona hyödynnän Dominique Boels’n jakoa prostituu­tiosta virallisen, epävirallisen ja laittoman talouden osana:

Kuvio 3. Prostituu­tion suhde talouden eri muotoihin.

Yhdistyneiden Kansakuntien käyttämän määritelmän mukaan: “The informal economy refers to activities and income that are partially or fully outside government regulation, taxation, and observation.”²⁷ Dominique Boels korostaa (belgialaisen) nykyp­rostituu­tion luonnetta sekä virallisen, epävirallisen että laittoman talouden vuorovaikutteisena muotona.²⁸ Molemmat tarkastelut lähtevät liikkeelle juridisen normiston asettamista rajoituksista ja sanktioista, mutta ennen kaikkea viranomaisten todellisuudessa käyttämistä valvontatavoista. Nämä kaksi eivät suinkaan aina ole vastanneet toisiaan. Prostituutio on nähtävä myös laajemmin osana niin sanottua huvitteluteollisuutta ja tarkemmin yhtenä niin sanotun seksibisneksen alalajeista. Prostituutio on myös osa

maailmanlaajuista turismia, ja se on usein osa myös tuiki arkista yritystoimintaa.

Helsingin prostituutio oli 1800-luvun lopulle asti tiukasti kytkeytynyt kaupungin kylpylä- ja ravintolatoimintaan. Se oli niin avointa ja yleistä, että sen voi huoletta sijoittaa jopa virallisen talouden alueelle. Olen arvioinut, että prostituutiobisnes vastasi ehkä noin 10 % koko huvitteluteollisuuden arvosta ja että prostituoituja olisi ollut noin yksi prosentti kaupungin väestöstä²⁹. Prostituutio toimi lukuisten kaupungin keskeisten ravintoloiden yhteydessä, toisin sanoen osa ravintoloista oli bordelleja. Bordellien toimintaa valvottiin, mutta todellisuudessa ravintoloiden toiminta rikkoi useita rikoslain normeja alkaen salavuoteudesta, huorinteosta ja bordellien toiminnasta, joka oli kriminalisoitu jo vuoden 1734 rikoskaaressa. Kun vuonna 1883 bordelleja alettiin lakkauttaa, olemassa oleva laki vain aktivoitiin. Bordellien pyörittäjiä tuomittiin vankilaan, ja monet ruotsalaissyntyiset prostitoidut karkotettiin maasta.

Lasken myös niin sanotun ohjesääntöisen prostituution järjestelmän kuuluneen virallisen talouden piiriin, koska viranomaiset selvästi myötävaikuttivat sukupuolitauditarkastusten avulla prostituution olemassaoloon ja tarkastusmaksujen – jotka oli porrastettu kolmeen eri luokkaan – varjolla verottivat toimintaa. Myös tämä niin sanottu katuprostituutio oli rikoslain mukaan koko ajan laitonta. On yllättävää, että kun ohjesääntöisyys vuonna 1908 lakkautettiin, tosiasiaassa valvonta vain siirtyi poliisilta siviilipuolelle.

Miltei koko 1900-luvun ajan prostituutio kuului Helsingissä laittoman talouden piiriin. Vaikka ohjesääntöisyys jatkuikin toisessa muodossa aina vuoteen 1942 asti, irtolaisasetusta alettiin soveltaa rangaistusmuotoisesti aiempaa aktiivisemmin prostituoituihin, parittajiin ja sutenööreihin. Uusi irtolaislaki tuli voimaan vuonna 1937. Se mahdollisti pitkät työhuonerangaistukset, jopa pakkotyön. Ääritapauksessa se olisi mahdollistanut elinikäisen pakkotyön. Tämä kaikki toimi niin sanotuilla hallinnollisilla määräyksillä, ilman oikeudenkäyntejä ja näyttövelvoitteita. Samalla rikoslain parituspykälää käytettiin erittäin herkästi.³⁰ Vaikka juridisesti prostituutiota vastaan oli jo 1800-luvulla käy-

tettävissä samaan aikaan lukuisia lakipykälää (paritus, sukupuolitautilait, irtolaisasetus, huorinteko, salavuoteus, prostituutio bordelleissa ja prostituutio yleisesti), käytännössä näistä käytettiin tuolloin vain sukupuolitautilakeja. 1900-luvun alkupuolella koko lainsäädännön kirjo tuli aktiiviseen käyttöön ja rangaistukset kovenivat. Vasta 1900-luvun loppupuolella lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö liberalisoituivat.

Kutsun tätä 1900-luvun aikakautta katuprostituution ajaksi, vaikka toki asiakkaiden ja prostituoitujen kontaktit solmittiin entistä useammin tekniikan uusilla mahdollisuuksilla, muun muassa puhelimella. Katuprostituutio sanana kuvastaa kuitenkin hyvin toiminnan amatöörimäistä luonnetta ja sen kytkeytymistä muuhun kadun laittomaan toimintaan, muun muassa alkoholimyyntiin. Taloudellisesti prostituution kokonaisarvo jäi vähäiseksi. Kuten aiemmassa kuviossa esitin, myös prostituoitujen suhteellinen määrä väheni koko 1900-luvun ajan ja samoin absoluuttiset luvut toisen maailmansodan jälkeen. Prostituutio marginalisoitui myös bisnesmaailman erikoiseksi lisäksi ja erityisen syrjäytyneiden päihteidenkäyttäjien osaksi. Kuten Johanna Niemi-Kiesiläinen on osoittanut, 1960- ja 1970-lukujen seksuaaliliberalismi johti siihen, että myös lainsäädännössä prostituution rangaistuselementtejä vähennettiin ja sen sijaan suositettiin neutraalia linjaa. Prostituution rangaistavuus oli poistettu jo vuonna 1936, irtolaislaki kumottiin 1986.³¹

Kolmannen vaiheen, puolivirallisen talouden aikakaudelle oli tyyppillistä prostituution nopea lisääntyminen. Kiivaan kasvun syynä näyttäisi olleen 1990-lama, osin sosialistisen maailmanjärjestyksen hajoaminen, osin naiskaupan ja seksiturismin kansainvälistyminen. Nopeassa tahdissa ikään kuin palattiin ajassa yli sata vuotta taaksepäin, kun kaupungin keskeisissä ravintoloissa oli jälleen prostituutiota ja katuprostituutio lisääntyi huomattavasti. Viranomaiset olivat tämän ilmiön edessä aseettomia ja avuttomia. Olin itse mukana viranomaistyöryhmässä, joka 1995 asetettiin selvittämään prostituutiotilannetta Suomessa. Tilanne näytti riistäytyneen käsistä. Näen kuitenkin positiivisena sen, että toimintaa suunnattiin aktiivisesti prostituoitujen tukemiseen, ei

niinkään heidän ahdistelemiseensa. Tässä asiassa pro tukipisteen Jaana Kauppinen ja monet muut toimivat aktiivisesti. On vaikea sanoa, millaisia taloudellisia arvoja kolmannen vaiheen prostituutiossa esiintyi. Arviot kymmenistä miljoonista markoista, myöhemmin euroista, ovat vain arvailuja. Aivan viime vaiheessa prostituutiovälitys on siirtynyt internettiin, jolloin se on myös pitkälti kadonnut silmistä. Siksi se ei nyt taas olekaan ongelma. Poissa silmistä, poissa mielestä.

Prostituutioalakuulttuurin rakenteita on vaikea hahmottaa. Kyse oli varsin monimutkaisesta verkostosta, johon prostituoitujen ja heidän asiakkaidensa lisäksi osallistui parittajia, sutenöörejä, välittäjiä, hyötyjiä ja edistäjiä.³² Parittajat olivat Helsingissä bordellinomistajia, jotka palkkasivat prostituoituja palvelukseensa. Näitä oli bordellikaudella 1800-luvulla yleensä 10–12 naista. Myöhemmin, 1900-luvulla, kyseessä oli tavallisesti henkilö, joka vuokrasi asunnostaan huoneita tai huonetta prostituoitujen käyttöön. Yhden ainoan kerran, 1980-luvulla, on ollut tiedossa, että helsinkiläisen hienostohotellin johtaja on saanut tuomion parituksesta, salliessaan prostituution hotellihuoneissa ja sen yökerhossa. Parituksesta tuomitut naiset olivat usein entisiä prostituoituja, jotka siirtyivät, tai joiden oli elääkseen pakko siirtyä parittamiseen. Parituksesta saivat tuomioita myös miehet.

Sutenöörit olivat prostituoitujen niin sanottuja suojelijoita, usein poikaystäviä, jotka möivät tyttöystävänsä. Välittäjät olivat esimerkiksi vossikan- tai taksinkuljettajia, joilla oli tiedossa prostituoitujen osoitteita tai puhelinnumeroita. Hyötyjiä olivat esimerkiksi ravintoloitsijat tai yömajan/hotellin omistajat, jotka saivat tuloja prostituution kautta. Edistäjinä saattoivat toimia henkilöt, jotka pyrkivät estämään prostituution rajoittamistoimenpiteitä.

Vastaavasti prostituoitujen auttajina ja ohjaajina toimivat muun muassa Pelastusarmeijan, Sininauhaliiton ja monien muiden järjestöjen henkilöt. Emma Mäkinen oli heistä kuuluisin. Ainakin Sininauhaliiton kertomuksen mukaan Helsingin rautatieasemalla saattoi olla parittajia viekoittelemassa nuoria maalta tulleita nai-

sia prostituutioon samaan aikaan, kun järjestöjen edustajat pyrkivät neuvomaan ja auttamaan samoja naisia.³³

Samaan ihmisverkostoon on myös luettava siveyspoliisin, myöhemmin huoltopoliisin konstaapelit, tarkastustoimiston henkilökunta, järjestyspoliisi, terveysviranomaiset, rajavalvontaviranomaiset ja niin edelleen. Tämän tärkeän tason jätän vain maininnalle. Viittaa tässä Leena Silpolan mainioon pro gradu -työhön: *Siveetön synty ja haureellinen huvi: Prostituutioilmiö Kuopiossa 1880–1894*³⁴. Hän käsittelee paitsi prostituoitujen elämää myös tätä prostituutioalakulttuuria paikallistasolla.

Prostituoitujen asiakkaista on vähän tietoa. Kontrollilaitos ja oikeusviranomaiset suojelivat systemaattisesti asiakkaiden henkilöllisyyttä, varsinkin jos nämä tulivat niin sanotuista korkeammista säädyistä. Pitäen mielessä, että ilmi tullut asiakaskunta oli sosiaalisesti epätasaisesti jakaantunut, erilaiset työläistaustaiset miehet olivat suurin asiakasryhmä. Usein oli niin, että prostituutiossa tavallisesti kohtasivat työläistaustaiset, usein heikossa sosiaalisessa asemassa olleet henkilöt. Oli asiakas rikas tai köyhä, tähän kohtaamiseen liittyi vääjäämättä alkoholi. Prostituutio oli paitsi läheisessä suhteessa ravintolatoimintaan, sen perin juurin olennainen osa oli päihtyminen.

Suuri asiakasryhmä olivat sotilaat. Helsinki oli tärkeä sotilastukikohta, ja enimmillään Suomenlinnassa oli sotaväkeä yli 100 000 henkeä.³⁵ Venäläisen sotaväen kurinpito oli armeijan itsensä hallussa ja siksi lukumäärät lienevät vahvasti aliarvioivia. Kolmas iso ryhmä ovat ”herrat”. Tässä asetelmassa toistuu työväenliikkeen mielellään ylläpitämä asetelma: säätyläismiehet hyväksikäyttämässä työväenluokan naisia. Sukupuolitautitilastot olivat julkisia, mutta yksityislääkäreiden vastaanotolle saapuneita henkilöitä ja tavattuja tautitapauksia ei luokiteltu mukaan viranomaistilastoihin. Satunnaisesti säilyneiden tietojen perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että prostituutiosuhteet olivat yläluokan miesten keskuudessa tavallisia, arkipäiväisiä ja mahdollisesti jopa väistämättömiä, maskuliinisuuteen kasvamisen etappeja.

Prostituutioyhteisön arkielämästä on niukasti tietoja. Ratsioiden ja pidätysten yhteydessä tallentui pöytäkirjoihin satunnaisia

välähdyksiä alakulttuurin elämästä, mutta systemaattista tietoa ei ole jäänyt. Ruotsalainen historiantutkija Tomas Söderblom (1992) teki Landskronan museossa työlaitoksen arkistoista yllättävän löydön. Yleisen asiakirja-aineiston joukossa oli puinen matka-arkku, joka vaikutti olleen pitkään avaamatta. Sisältö oli hämmästyttävä. Siinä oli tallentuneena työlaitoksessa aikanaan olleen, Söderblomin Mariaksi kutsuman, naisen henkilökohtainen jäämistö: vaatteiden lisäksi kirjeitä, piirroksia, muistiinpanoja ja kaksi omatekoista runokirjaa. Tavarat olivat joutuneet museon varastoon jo aikoja sitten.

Runokirjojen henkilökohtaisten merkintöjen kautta Tomas Söderblomille avautui ainutlaatuinen mahdollisuus tutustua 1920-1930-luvuilla prostituoituna toimineeseen Mariaan, tämän ystäviin, ajatuksiin ja yksityiseen elämään. Hän löysi muun muassa seuraavan runokatkelman: ”Man kallar mig slinka o annat mera/men jag tar det utan att blinka”³⁶. (Minua kutsutaan huoraksi ja vielä rumemmin sanoin, mutta en sille silmääkään räpäytä). Dokumenteista avautui kokonaan toisenlainen maailma. Erilainen kuin se, jonka viranomaiset tai myös tutkijat olivat alamaailman kovasta todellisuudesta luoneet.

Marialla oli hyviä ystäviä, he juhlivat ja pitivät hauskaa, toimivat kuin tavalliset ihmiset arjessa, hoitivat päivittäisiä askareita, huolehtivat, murehtivat ja välillä iloitsivat. Materiaalista avautui myös näkökulmia musertavan kontrollikoneiston maailmaan, instituution kaiken särkevään logiikkaan ja käytäntöihin.

Kirjoittaessaan Marian maailmasta Söderblom ei suinkaan väittänyt avanneensa yhden ihmisen maailmaa läpikotaisin. Hän toi esille marginaalissa eläneen ihmisen elämää, ajatuksia, tunteita, teki ne näkyviksi ja ymmärrettäviksi. Vaikka prostituutioalakuulttuuri toimi ehdottomasti rahan ja seksin voimalla, ehkä se ei kuitenkaan niin kovin paljon eronnut tavallisesta ”kulttuurista”. Seuraavalla sivulla on Marian piirtämä omakuva.

Kun 1800-luvulla prostituutiota suvaittiin yllättävän paljon, ongelmalliseksi koettiin lähinnä sen kansanterveydelle aiheuttamat uhat. 1900-luvun alkupuolella uhkakuvat laajenivat. Prostituution koettiin uhkaavan vallitsevia moraalisia ja uskonnollisia

Kuvio 4. Marie F:n omakuva. Lähde: Söderblom, Tomas: Horan och batongen: Prostitution och repression i folkhemmet, Gidlunds Bokförlag, Värnamo 1992, 27.

arvoja. Sen katsottiin olevan perheideologian vastainen ja loukkaavan (työväenluokkaisten) naisten oikeuksia. Vuosisadan loppupuolella, koko prostituutio-ilmion hiipussa asenteet muuttivat suvaitsevammiksi. Taistelu prostituutio vastaan oli vahvimillaan 1890-luvun ja 1990-luvun lopun välisellä aikakaudella. Sitä ennen ja sen jälkeen prostituoituna eläminen on mahdollisesti ollut helpompaa yhteiskunnallisen kontrollin ja painostuksen näkökulmasta tarkasteltuna

Prostituutiodiskurssit lehdistössä

Tässä luvussa käsittelen lehdistössä käytyä prostituutiodiskursia. Käytän analyysissä yleisesti tunnettua kehystämisen metodia (framing theory), jossa tarkastelussa otetaan huomioon muun muassa journalistiset normit, toimijoiden intressit ja kulttuuriset kontekstit.³⁷ Tässä analyysissä huomio kiinnittyy erityisesti niihin kulttuurisiin konteksteihin, joihin prostituutiokirjoitus heijastuu, joilla sitä perustellaan ja vakuutellaan ja joita kirjoitusten avulla muokataan. Tähän julkiseen diskurssiin prostituutioon liittyneet negatiiviset määreet vaikuttivat vahvasti.

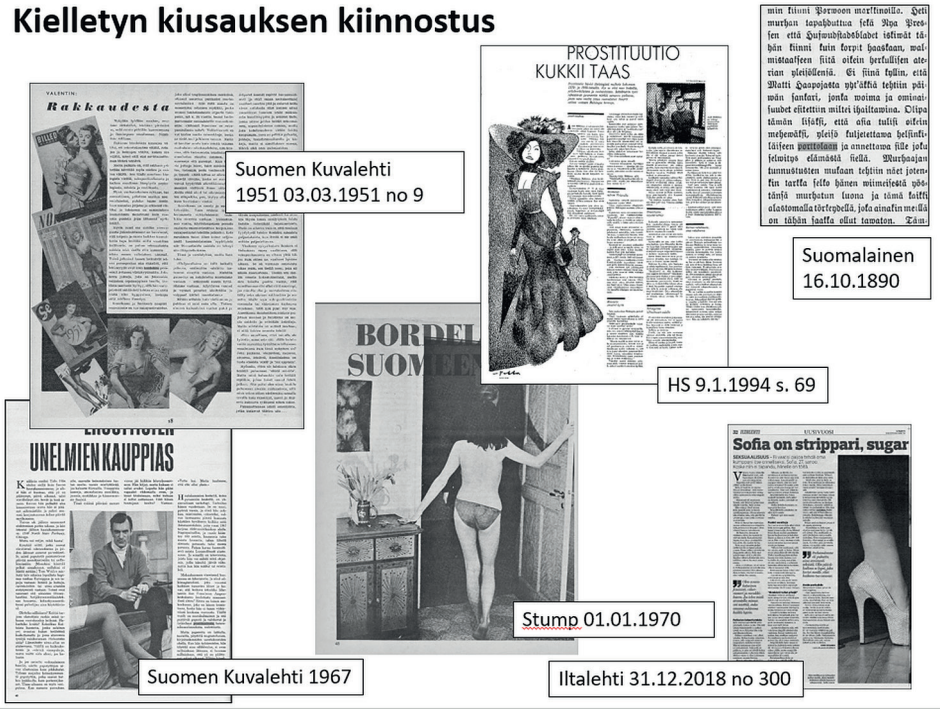
Tätä analyysiä varten olen digitoidusta sanomalehtitietokannasta ja HS-aikakoneesta poiminut hakutoiminnolla noin 55000 sivun materiaalin, joista otin yli 700 tekstiä tarkemman analyysin kohteeksi. Valitsin ne tekstit, joissa prostituutioaihetta käsiteltiin laajemmin. Aineisto kattaa ajallisesti pitkän kauden 1800-luvun puolivälistä vuoteen 2018. Pyrin tällä toimijat, yhteisöt ja diskurssit -mallilla rakentamaan kuvan itse ilmiöstä ja sen muutoksista.

Prostituutio on ollut lehtien vakioaihe, mutta prostituutio ja seksi ovat selvästi olleet välineitä, joilla lehtiä on kautta aikojen yritetty myydä ja kiinnostusta herättää. Voisin kutsua sitä kielletyn kiusauksen kiinnostukseksi (kuvio 5).

Lähes kaikki tekstit on kehystetty kuvilla, jossa esiintyy vähäpukeisia naisia, ja/tai tekstit sinänsä sisältävät eroottisia vihjauksia tai ilmauksia. Kirjoitusten tyyli on vihjaileva ja pikkupoikamainen, oli sitten kyseessä Helsingin Sanomat, Suomen Kuvalehti, Apu tai Stump. Hieman samaan tapaan lehdet kirjoittivat toistuvasti Helsingin tai muiden Suomen kaupunkien prostituution historiasta. Jonkin verran jo 1900-luvulla, mutta erityisesti Kirsi Vainio-Korhosen Turun prostituutiota³⁸ ja kirjoittajakolmikton Katja Tikka, Elina Maaniitty ja Iisa Aaltonen³⁹ Helsingin prostituution historiaa käsitelleen kirjan ilmestymisen jälkeen. Kirjat esiteltiin ja arvioitiin eroottisia näkökohtia ylikorostaen.

Lehtien myyntitavoitteisiin sinänsä voi liittyä se, että prostituutio on suosittu aihe. Tutkimastani historiallisesta sanomalehtikirjastosta löytyi vuosilta 1840–2015 yli 55000 sivua, jossa

Kielletyn kiusauksen kiinnostus

Kuvio 5. Kielletyn kiusauksen kiinnostus. Lähde: Historiallinen sanoma-lehtikirjasto.

mainittiin ainakin kerran sanat ”prostit*”, ”ilotalo”, ”haure*” tai ”borde*”. Valitsin nämä termit, vaikka lukuisia muitakin haku-sanoja olisin voinut käyttää. Prostituutioon liittyvä käsitteellinen runsaus ja kieli on hämmäntävää. Tyttökauppa, naiskauppa, seksikauppa, maksettu rakkaus, maksettu seksi ovat olleet prostituution synonyymejä. Bordelleja on kutsuttu myös nimityksillä Naisela, Naispaikka, Porttola, Haureuden pesä tai Tyttöpaikka. Kansanomaisempia nimityksiä on myös runsaasti, mutta lehdet ovat häveliäisyssyistä ja sensuuria peläten turvautuneet niihin vain poikkeuksellisesti.

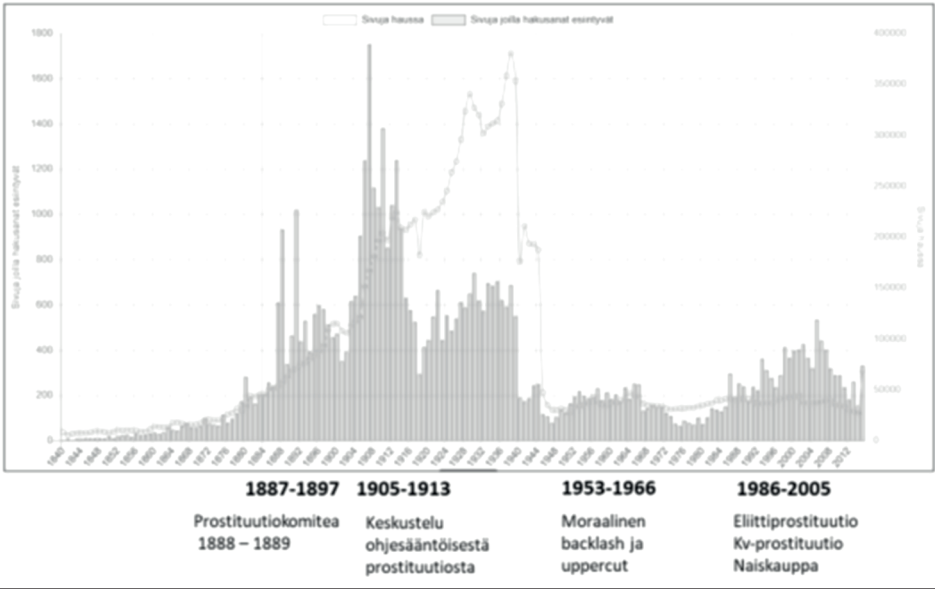
Punaiset pylvääät osoittavat hakusanoilla esiintyneiden sivujen lukumäärän, sininen viiva tarkastelussa mukana olleiden sivujen kokonaismäärän. Pylväsrivin skaala on 0–1800 väillä. Sinisen viivan skaala on 0–400 000. Niissä kohdin, jossa punaiset pylvääät ylittävät sinisen viivan, keskustelu ja kirjoittelu on ollut tavallista aktiivisempaa, tiheämpää. Esimerkiksi vuosina 1887–1897, jolloin niin sanottu prostituutiokomitea julkaisi mietintönsä ja julkisuudessa käytiin asiasta laaja keskustelu. Kirjoittelu on ollut erittäin villkasta suurlakkovuonna 1905 ja sen jälkeen aina maailmansotaan saakka, jolloin vaadittiin laajasti ohjesääntöisen prostituution lakkauttamista, ja kun se oli toteutunut, keskustelu jatkui lopettamisen vaikeuksista, osin ankaran pettymyksen sävyttämänä.

Kautta 1953–1966 kutsun moraalisen takaiskun (backlashin) ja toisaalta edistyksen (uppercutin) aikakaudeksi. Samaan aikaan esitetään yhtäältä tiukkoja kirjoituksia prostituution ja kaikkinaisen siveettömyyden kitkemiseksi yhteiskunnasta, toisaalta liberaaleja vaatimuksia vapaiden seksuaalisuhteiden sallimiseksi, seksuaalivalistuksen lisäämiseksi ja ehdotetaan jopa valtiollisia bordelleja. Kuten aiemmin toin esiin, jälkimmäinen linja perivon ja muun muassa seksuaalilainsäädäntöä liberalisoitiin 1960-luvun lopussa ja 1970-luvulla.

1980-luvun lopulla lehdistössä keskustellaan laajasti niin sanotusta eliittiprostituutiosta ja sen mahdollisista yhteyksistä korruptioon. Keskustelu kuitenkin räjähtää vasta 1990-luvun alussa, jolloin Helsingin kadut ja ravintolat niin sanotusti ”täyttyvät” idästä ja etelästä tulleista prostituoiduista. Alun jopa törkeän rasistinen ja sovinitinen sävy muuttuu asiallisemmaksi, kun havaitaan, että vähintään puolet helsinkiläisistä prostituoiduista on tullut kotimaasta.

Oikeastaan keskustelu ei ole 1990-luvun jälkeen laantunut, vaan aina tähän päivään saakka kysymykset kotimaisesta naiskaupasta ja kansainvälisestä ihmiskaupasta ovat olleet yleisiä. Jo 1800-luvulla ns. valkoinen orjakauppa oli yleinen aihe. Myöhemminkin prostituution kansainvälisyys ja sen ulottuminen myös Suomeen ovat olleet artikkelien keskeisiä aiheita.

Sanojen "prostit*", "ilotalo", "haure*" tai "borde*" esiintymisfrekvenssit 1840-2015, N=55508 sivua

Kuvio 6. Prostituutioaiheisten sanojen esiintymisfrekvenssit 1840–2015.
Lähde: Historiallinen sanomalehtikirjasto.

Vaikka aineisto on valtava ja aineiston analysoiminen vielä kesken, eräitä selkeitä sisällöllisiä linjoja on lehdistökeskustelussa erotettavissa. Kutsun niitä nimityksillä: (A) yhteiskunnallistava, institutionalisoiva diskurssi, (B) yksilöllistävä, atomisoiva diskurssi ja (C) globalisoiva, universaalistava diskurssi.⁴⁰ Yhteiskunnallistavalle keskustelulle (A) on ollut tyypillistä nähdä prostituutio isona rakenteellisena ongelmana, joka voitetaan vasta kapitalistisen järjestelmän muuttuessa sosialistiseksi tai/ja kun sukupuolten välinen todellinen tasa-arvo saavutetaan. Tämän keskustelun loogisena johtopäätöksenä on ollut institutionaalisten sortokoneistojen, esimerkiksi ohjesääntöisen prostituution, kumoamisen vaatimus, tasa-arvovaatimukset ja erilaisten sosiaa-

lipoliittisten koneistojen kehittäminen: taistelu köyhyyttä vastaan on taistelua prostituutiota vastaan. Nämä vaatimukset ovat olleet vahvasti esillä työväenliikkeen ja erityisesti sen naisten toiminnassa.⁴¹ Kun ohjesääntöisen prostituution kumoamista aikoinaan vaadittiin, talonpoikaisto ja papisto asettuivat tukemaan työväenliikkeen vaatimuksia. Sen sijaan säätyläiset ja aateli sekä porvaristo olivat sen jatkamisen kannalla, samoin suurin osa lääkärikunnasta. Kiivas keskustelu ulottui pitkälle 1900-luvulle asti.⁴²

Yksilöllistävä (B), atomisoiva diskurssi on nähnyt prostituoidut itsensä syyppinä omaan tilaansa ja tutkinut heidän moraalista rappiotaan. Keskustelu sai 1900-luvun vaihteen rotuopeista yllykkeitä, ja monissa lehdissä kirjoitettiin kokonaisista suvuista, joiden piiristä oli ylisukupolisesti vajottu prostituutioon ja muuhun rikollisuuteen, ja laskettiin yksittäisen suvun yhteiskunnalle asettamia valtavia kustannuksia. Näissä keskusteluissa korostettiin vahvasti myös erilaisten hyväntekeväisyysjärjestöjen mahdollisuuksia auttaa yksinäisiä langenneita naisia.⁴³ Tätä keskustelua edistivät erityisesti porvarilliset ja kirkolliset piirit. Keskustelun käänköpuolena oli ankaria rangaistuksia puoltava linja, joka varsinkin 1920- ja 1930-luvuilla oli erityisen suosittu. Tämä linja pääsi selkeästi voitolle 1930-luvun niin sanotuissa huolto-laissa. Vaikka prostituutio sinänsä de-kriminalisoitiin, irtolaiskäsittelystä tuli julma vallankäyttöväline. Ilman oikeusprosessia ja siihen kuuluvaa todistevalvoitetta prostituoidut saatettiin sulkea vankilaan pitkiksi ajoiksi. Prostituoitujen ”pelastamisen” ajatus on joko hyvällä tai pahalla säilynyt kirjoittamisessa tähän päivään asti.⁴⁴

Globalisoiva, universaalistava diskurssi (C) on nähnyt prostituution kansainvälisenä, organisoituneena toimintana, joka kytkeytyy yhtäältä globalisaation aiheuttamiin muuttoliikkeisiin, maiden väliseen taloudelliseen epätasa-arvoon ja toisaalta kansainvälisen matkailun kasvuun, niin sanottuun seksiturismiin. Jo kauan vireillä olleessa keskustelussa vaaditaan kansainvälistä yhteistyötä ja säännöstöjä, joiden avulla ongelmia voitaisiin vähentää.⁴⁵ Tähän keskusteluun herättiin erityisesti 1990-luvulla

ja sen jälkeen.⁴⁶ Nämä kolme diskurssia ovat kulkeneet limittäin koko tarkastelukauden ajan, joskin painopisteet ovat vaihtuneet.

Prostituution globalisaatiokeskusteluun on liittynyt eräs tärkeä piirre, ulkoistaminen. Tyypillistä prostituutiokysymyksen käsittelylle Suomessa varsinkin toisen maailmansodan ja 1990-luvun laman välisenä aikana on ollut asian ulkoistaminen. Prostituutio oli ennen kaikkea Ruotsin, Tanskan, Englannin, Italian, Ranskan ja USA:n ongelma.⁴⁷ Myöhemmin mukaan tulivat Thaimaa ja Vietnam.⁴⁸ Kirjoitukset olivat sensaatiotarkoituksellisia ja yksityiskohtaisia, vailla yksilösuojan kunnioittamista. Esimerkiksi Suomen TV:ssäkin esitettyä niin sanottua Profumo-skandaalia tai Christine Keelerin tapausta käsiteltiin suomalaisissa lehdissä aikoinaan yksityiskohtaisesti ja sensaatiotarkoituksella.⁴⁹

Lehdet ovat kuitenkin varsin ansiokkaasti tuoneet esille myös erilaisia komiteamietintöjä, selvityksiä, raportteja ja tutkimuksia, joita aihepiiristä on tehty. Se on ollut hyvä tapa tuoda asiallisuutta keskusteluun, joka helposti on saanut sensaatiomaisia sävyjä tai jopa lähennellyt sosiaalipornoa. Ennen kaikkea Margaretha Järvisen väitöskirja⁵⁰ ja Hannele Varsan miesasiakastutkimus⁵¹ sekä Sosiaali- ja terveysministeriön naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimukset ja eräät 1990-luvun alun raportit ovat aniharvoja aikalaisilmioon kohdistuneita tutkimuksia. Anna Kontulan Punainen Eksodus on ollut tärkeä poikkeus tässä hiljaisuuden virrassa.⁵² Laajin yhteiskunnan aloitteesta tuotettu selvitys ilmestyi yli sata vuotta sitten, vuonna 1891. Sen laati J. Pippingsköldin johtama prostituutiota tutkinut komitea.⁵³ Syystä tai toisesta sen jälkeen tähän aiheeseen ei ole tartuttu. Tätä aineistoa läpikäydessäni myös ensi kertaa havahduin siihen, että vaikka prostituutiota koskevan laajan ja syvällisen tutkimushankkeen tarpeellisuus aina todetaan, sellaista ei koskaan ole Suomessa tehty, toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa.

Ulkoistava diskurssi

Kuvio 7. Ulkoistavan diskurssin esimerkkejä. Lähde: Historiallinen sanomalehtikirjasto-

Lopuksi

Kun minulla huomattavasti nykyistä nuorempana oli tilaisuus perehtyä harvinaisen hyvin säilyneisiin ja kattaviin helsinkiläistä prostituutiota koskeviin viranomaisaineistoihin, luulin pystyväni muutamassa vuodessa haarukoimaan aiheen jotensakin kattavasti ja syvällisesti. Väärin luulin. Kyseessä on niin moniulotteinen ja -mutkainen ja vaikeasti jäsennettävä ilmiö, että on tyydyttävä vain kuvaamaan tai parhaassa tapauksessa analysoimaan sen yleisiä, parhaassa tapauksessa yksittäisiä osia. Ehkä yhden elämän, Marian tai Marien tarinan tutkiminen antaa tietoa monesta muustakin.

Monet ihmiskaupan uhrit lähtevät Amelii Tiganuksen tavoin seksiteabeita täyteen hiihansuussa. Uusia jatkaa prostituutiota, on lähtee alaikäisiä matkain.

Ihminen myytävänä

IHMISKAUPPA | Romaniäläinen Amelii Tiganus tuotiin alaikäisenä Espanjaan, josta on muodostunut Euroopan ihmiskaupan keskus. Häntä myytiin seksiklubeilla viiden vuoden ajan. Vasta paljon myöhemmin hän ymmärsi olevansa uhri.

TIKKA-KAISA RUTKAN | KUVA: JOHANNA KESKITALO

AMELIIA TIGANUS nappi 17-vuotiaana Romanian Espanjan reppu alama ja neljä viikkoa haavata. Hän oli kovan painajana ehdotukseen lähtee Espanjassa "vierailla", mikä tarkoitti seksiteabeita. Parina vuotena hän voiti palata Romaniaan taitaa taitaa rahaa ja antaa hirtteen tulos.

- Työssäni olin eniten kovan maan- leijaksi ollut taitaa, Tiganus sanoo. Aluksi oli alkuun kolme vuotta aitta- raia, jolloin Tiganus joutui ruppelähtee- di väkisen palaa seksiteabeita. Puhutaan, et- ti onsa perhe kiinni työssä seksiteabeita.

- Vainoaminen syntyi tapahtumista vä- raan. He kysyivät, mitä kun joutui kukaan si- hen aikaan, Tiganus mainoo.

Kymppi työn arvostaa: laivat, ja ystävi- kukaan on ystäviä. Toinen ikäinen Amelii Tiganus näki edessä kättä vaihtoamaan ju- ko hän teki itsestään tai ryhtyi seksite- abeita, josta häntä oli jo kolme.

Espanjan osavaltion Tiganus joutui Al- cantara ajankautena seksiteabeita. Hän yllä- tytti väkivalloin: sulla työntä maan kanka- puristajan Gabrielia.

ESPAÑA on yksi Euroopan merkittävim- mät seksiteabeita huvioloita tulos lähtee ihmiskaupan kaatelu: ja kukaan.

Espanjan poliisi maahanmuuttoa ja ra- jasta vauraus yhäkin UCRP osasto- johtaja José Nieton mukaan uhrit ovat useimmiten Romaniaa, Nigeriaa, Kuba- ta ja Dominicanesta maasta.

Tiganuksen tavoin osa heijasta tulla työl- olevan ~~...~~ epätoivoisesti oho- silleen tulos kukaan yllätyksi.

- Joka työlä seksiteabeita tulla oli, kuin oliin laatu oli-ki, Amelii Tiganus lausui.

Si Euroopan maista tullaan Dominican maan kukaan erikseen poliisi Miguel Ángel Parria Pérez kertoo Romania ja Bulgaria ihmiskaupan alustuksen laajan si- kukaan työssä kukaan joko yhäkin kanka- totaistua.

Kukaan käyttävät usein kukaan- kukaan.

- Hyväkukaan on uhrit Romaniaa ih- semmä ja ryhtymään kukaan parasta- maan. Toin jollain lain kukaan työlä ku- puristajan alustuksen tai taito-ki.

Kuvio 8. Ihminen myytävänä. Lähde: Länsi-Savo 16.10.2018, no 280.

Mikä prostituutiota pyörittää: seksi ja raha ja niiden epäpyhä liittoko? On vaikea uskoa näin raadolliseen maailmaan. Entä rakkaus, läheisyys, yhteisöllisyys, huolenpito, myötäeläminen, ne asiat, joista Marie päiväkirjoissaan ja runoissaan kirjoitti ja meille välitti. Minusta tuntuu nyt, että tunteiden historia on minulta – ja monilta muilta – jäänyt liian vähälle huomiolle. Mikä saa ihmiset toimimaan tietyissä tilanteissa niin kuin he toimivat. Mikä pitää yhteisön yhdessä? Tunne, järki vai intuitio? Kuitenkin viime kädessä prostituutiossa on kyse tästä: ihminen on kaupan. Virallinen yhteiskunta on vain vaillinaisesti kyennyt prostituutioon vaikuttamaan, prostituoituja auttamaan. Pikemminkin päinvastoin.

Viitteet

- 1 Vrt. Häkkinen & Salasuo 2015, 7–17.
- 2 Scambler & Scambler 1997, xii-xiii.
- 3 Daalder 2007, 21.
- 4 Ringdal 2004.
- 5 Connelly 1980; Levine 1994.
- 6 Immordino & Russo 2015.
- 7 Lucas 1994.
- 8 Elämänkulkuanalyysin keskeinen ajatus on tutkia elämänkulkua ajan ja paikan, toimijuuden, sosiaalisten verkostojen ja ajoittamisen näkökulmista. Se sisältää myös ajatuksen kertymisestä ja kasaantumisesta. Mennyt elämä seuraa ihmistä vaikuttaen päätöksiin ja toimintaan, tiedostaen tai tiedostamatta. Jan Kokin mukaan elämänkulkuanalyysi on pohjimmiltaan heuristinen apuväline tutkittaessa yksilöllisten elämien ja yhteiskunnallisen muutoksen välistä suhdetta. Sen avulla elämänkulkuja voidaan käsitteellistää perheiden, yhteiskunnan ja historiallisen ajan kontekstissa. (Kok 2007).
- 9 Johansson & Mattila & Uusikylä 1995.
- 10 Tämä väitöskirjassani esitelty järkyttävä ihmiskohtalo oli tavallaan koko työn lävitse kantanut ajatus. (Häkkinen 1995, 122–123.).
- 11 Häkkinen 1995, 128.
- 12 Cole & Booth 2007.
- 13 Katso Jenni Simolan artikkeli tässä kirjassa.
- 14 Häkkinen 1995, 122–124.
- 15 Häkkinen mt. 149.
- 16 Vainio-Korhonen 2018.
- 17 Häkkinen 1995. 112–214.
- 18 Järvinen 1990.
- 19 Häkkinen 1994, 101.
- 20 Vainio-Korhonen 1918.
- 21 Vrt. Frances 2007, 4.
- 22 Häkkinen 1994, 112–122.
- 23 Järvinen mt.
- 24 Tutkimus 221 tai 442 prostituoidun elämäntavasta ja niiden kehityksestä 1.6.1908-3/1911. Helsingin Huoltopoliisin Arkisto, Kansallisarkisto.
- 25 Vertaa Leminen 1994.

- 26 Hakanen 2015.
- 27 UN-Habitat, 2015a.
- 28 Boels 2016, 194.
- 29 Häkkinen 1994, 101.
- 30 Häkkinen 1995.
- 31 Niemi-Kiesiläinen 2004.
- 32 Häkkinen 1997.
- 33 Häkkinen 1995, 201–205.
- 34 Silpola 2008.
- 35 Häkkinen 1999.
- 36 Söderblom 1992.
- 37 Goffman 1974; Pan & Kosicki 1993; Karvonen 2000; O’Connor 2001; Lindström & Marais 2012.
- 38 Kirsi Vainio-Korhonen 2018.
- 39 Tikka & Maaniitty & Aaltonen 2018.
- 40 Scambler & Scambler 1997.
- 41 *Työmies* 22.07.1902 no 165; *Kylväjä* 9.11.1905 no 44.
- 42 *Päivälehti* 18.09.1891 no 216; *Etelä-Suomen Sanomat* 6.07.1994 no 178; *Tasa-arvoesitteitä* 1.01.1998 no 3.
- 43 *Betania* 1.04.1907 no 4; *Suomen Kuvalehti* 1986 13.06.1986 no 24
- 44 *Länsi-Savo* 17.10.2003 no 284.
- 45 *Suomen Kansa* 19.10.1901 no 175.
- 46 *Länsi-Savo* 13.08.1999 no 218; *Iltalehti* 28.11.2018 no 276.
- 47 *Etelä-Suomen Sanomat* 28.11.1999 no 325; *Apu* 2.05.1980 no 18; *Etelä-Suomen Sanomat* 15.01.2006 no 14
- 48 *Länsi-Savo* 13.08.1999 no 218; *Länsi-Suomi* 23.12.2018 no 350.
- 49 *Suomen Kuvalehti* 29.06.1963 no 26.
- 50 *Länsi-Savo* 29.08.1993 no 23; *IHS* 16.9.1990, 4.
- 51 *Helsingin Sanomat* 10.02.2018 no 39.
- 52 Kontula 2008.
- 53 *Uusi Suometar* 27.02.1891 no 48.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Helsingin Tarkastuslääkärin arkisto, tarkastettujen naisten potilaspäiväkirjat ja tarkastuspäiväkirjat 1867–1908, Helsingin Kaupunginarkisto.

Lehdet

Historiallinen sanomalehtikirjasto, Kansalliskokoelma.

Kirjallisuus

- Boels, Dominique (2016): Prostitution and the Informal Economy. In: *The Informal Economy*. Palgrave Macmillan, Cham.
- Cole, Jeffrey E. & Booth, Sally S. (2007): *Dirty Work: Immigrants in Domestic Service, Agriculture, and Prostitution in Sicily*. Lexington Books, Lanham.
- Connelly, Mark Thomas (1980): *The Response to Prostitution in the Progressive Era*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill.
- Daalder, A. L. (2007): *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod*. Den Haag: WODC. Accessed June 5, 2013. <http://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/overkoepelend-rapport-evaluatie-opheffing-bordeelverbod.aspx>
- Frances, Raelene (2007): *Selling Sex: A Hidden History of Prostitution*. University of New South Wales Press, Sydney.
- Goffman, Erving (1974): *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Harper & Row, New York.
- Hakanen, Tiia (2015): *Se tavallinen tarina?: ohjesääntöinen prostituutio Tampereella tarkastusnaisten elämäkertojen kautta tarkasteltuna*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Häkkinen, Antti (1994): Maksettua rakkautta, prostituutiekulttuuria Helsingissä 1860-luvulta nykypäivään. Teoksessa Matti Heikkilä & Kari Vähätalo (toim.) *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Gaudeamus, Tampere, 90–127.
- Häkkinen, Antti (1995): *Rahasta – vaan ei rakkaudesta, Prostituutio Helsingissä 1867–1939*. Otava, Helsinki.

- Häkkinen, Antti (1997): Rikkaiden pojat ja köyhien tyttäret, Helsingin vanha prostituutiokulttuuri. Teoksessa Marjatta Rahikainen (toim.) *Matkoja moderniin: Lähikuvia ihmisistä ja yhteisöistä*, SHS, Helsinki, 73–92.
- Häkkinen, Antti (1999): Clients of Prostitutes: A Historical Perspective of Finland. Teoksessa Laura Keeler & Marjut Jyrkinen (toim.) *Who's buying? The Clients of Prostitution*. Publications on Equality 1999:4, 13–24.
- Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko (2015): Johdanto. Teoksessa Antti Häkkinen & Mikko Salasuo (toim.) *Salattu, hävetty, vaiettu – miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Vastapaino, Tampere, 21–50.
- Immordino, G. & Russo, F.F. (2015): Laws and Stigma: the Case of Prostitution. *European Journal of Law and Economics* 40, 209–223.
- Johanson, Jan-Erik & Mattila, Mikko & Uusikylä, Petri (1995): *Johdatus verkostoanalyysiin*. Menetelmäraportteja ja käsikirjoja 3/1995. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki.
- Järvinen, Margaretha (1990): *Prostitution i Helsingfors - en studie i kvinnokontroll*. Åbo Akademis förlag, Åbo.
- Karvonen, Erkki (2000). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* 23 (2), 78–84. <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61529>
- Kok, Jan (2007): Principles and Prospects of the Life Course Paradigm. *Annales de Démographie Historique* 113 (1), 203–230.
- Kontula, Anna (2008): *Punainen eksodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa*. Tutkijaliitto ja Like, Helsinki.
- Leminen, Pia (1994): Elämää prostituution jälkeen. Teoksessa Matti Heikkilä & Kari Vähätalo (toim.), *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Gaudeamus, Tampere, 128–148.
- Levine, Philippa (1994): Venereal Disease, Prostitution, and the Politics of Empire: The Case of British India. *Journal of the History of Sexuality* 4 (4), 579–602.
- Linström, Margaret & Marais, Willemien (2012): Qualitative News Frame Analysis: A Methodology, *Communitas* 17, 21–38.
- Lucas, Ann M. (1994): Race, Class, Gender and Deviancy: The Criminalization of Prostitution. *Berkeley Women's Law Journal*, 10, 47–60.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2004): Naiskauppa, paritus ja seksin osto. *Lakimies* (3), 451–465.
- Pan Z. & Kosicki GM. (1993): Framing Analysis: an Approach to News Discourse. *Political Communication* 10 (1), 55–75.
- Ringdal, Nils Johan (2004): *Love for Sale: The World History of Prostitution*. Grove Press, New York.

- Scambler, Graham & Scambler, Annette (1997): Foreward: Understanding Prostitution. Teoksessa Graham Scambler & Annette Scambler (toim.) *Rethinking Prostitution: Purchasing Sex in the 1990s*. Routledge, London, xi–xviii.
- Silpola, Leena (2006): *Siveetön synty ja haureellinen huvi: Prostituutioilmiö Kuopiossa 1880–1894*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Söderblom, Tomas (1992): *Horan och batongen: Prostitution och repression i folkhemmet*. Gidlunds Bokförlag, Värnamo.
- Tikka, Katja & Maaniitty, Elina & Aaltonen, Iisa (2018): *Punaisten lyhtyjen Helsinki: prostituutio pääkaupungin historiassa*. Minerva, Helsinki.
- UN-Habitat. (2015): Informal sector. (*Habitat III Issue Paper 14*). Nairobi: UN-Habitat.
- Vainio-Korhonen, Kirsi (2018): *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa. Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa*. Kirjokansi 174. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura., Helsinki.